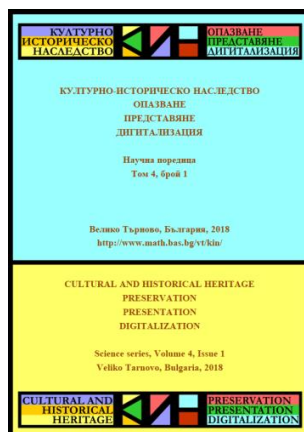

Science series
Cultural and Historical
Heritage:
Preservation,
Presentation,
Digitalization
Volume 4, Issue 1, 2018

Editors
Petko St. Petkov
Galina Bogdanova

Institute of Mathematics and
Informatics, BAS

RPL “P. R. Slaveykov”
Veliko Tarnovo, Bulgaria

ISSN: 2367-8038
Web: <http://www.math.bas.bg/vt/kin/>

Научна поредица
Културно-историческо
наследство:
опазване,
представяне,
дигитализация
Том 4, брой 1, 2018

Редактори
Петко Ст. Петков
Галина Богданова

Институт по математика
и информатика, БАН

РНБ „П. Р. Славейков”
Велико Търново, България

Donka Koleva

19th Century Community Centres (Chitalishta) – Homes of
Enlightment and National Consciousness, Guardians of Bulgarian
Traditions

Pages 69-79

Донка Колева

Читалища от 19 век – домове за просвещение и национално
съзнание, пазители на българските традиции

Страници 69-79

http://www.math.bas.bg/vt/kin/files/papers/4_1/04-KIN-4-1-2018.pdf

Материалите в сборника са обект на авторско право.

Разрешение за направа на електронни или хартиени копия на част или на цяла публикация за лично или обучително ползване се предоставя без заплащане, при условие, че копията не са направени или разпространявани с цел печалба или търговска изгода и че копията са съпроводени с това съобщение и пълно цитиране на първата страница. За копиране под друга форма, за препубликуване или публикуване на сървъри се изисква предварително специално разрешение и/или заплащане.

Том 4, брой 1, 2018, ISSN: 2367-8038, <http://www.math.bas.bg/vt/kin/>

Научни редактори:

проф. д-р Петко Ст. Петков, доц. д-р Галина Богданова

Технически редактори:

гл. ас. д-р Николай Ноев, гл. ас. д-р Калина Сотирова-Вълкова, гл. ас. д-р Галя Георгиева-Цанева, Паскал Пиперков

© Авторски колектив, 2018

Издание на:

Институт по математика и информатика към Българска академия на науките
Регионална народна библиотека „П. Р. Славейков”, гр. В. Търново, България
Съюз на учените в България, клон Велико Търново, България

This work is subject to copyright.

Permission to make digital or hard copies of portions of this work for personal or classroom use is granted without fee, provided that the copies are not made or distributed for profit or commercial advantage and that the copies bear this notice and the full citation on the first page. To otherwise reproduce or transmit in any form or by any means, electronic or mechanical, including photocopying, recording, or by any information storage retrieval system or in any other way requires written permission from the publisher.

Volume 4, Issue 1, 2018, ISSN: 2367-8038, <http://www.math.bas.bg/vt/kin/>

Editors:

Prof. Phd. Petko St. Petkov, Assoc. prof. Phd. Galina Bogdanova

Copy editors:

Assist. prof. Phd. Nikolay Noev, Assist. prof. Phd. Kalina Sotirova-Valkova, Assist. prof. Phd. Galya Georgieva-Tsaneva, Paskal Piperkov

© Editors, authors of papers, 2018

Published by:

Institute of Mathematics and Informatics at Bulgarian Academy of Sciences
Regional Public Library “P. R. Slaveykov”, Veliko Tarnovo, Bulgaria
Union of scientists in Bulgaria, Veliko Tarnovo branch, Bulgaria

СЪДЪРЖАНИЕ / TABLE OF CONTENT

Предговор	5
Preface.....	7
Съдържание / Table of Content	9
Sabin Popovici , O Ipoteză în Ceea ce Privește Identificarea Proprietarului Villae – I Din Cartierul Artizanal al Romulei.....	11
Sabin Popovici , A Hypothetical Relationship with Regard to the Identification of the Villa's Property's Identification from the Romanian Artisan Cartier.....	11
Светлана Венелинова, Валери Григоров , Селищната система през праисторическата епоха по горното и средното течение на река Голяма Камчия. Етапи и методи на проучване	25
Svetlana Venelinova, Valeri Grigorov , The Settlement System from the Prehistoric Period on the Upper and the Middle Stream of the Golyama Kamchiya River. Stages and Methods of Research	25
Гая Георгиева-Цанева, Галина Богданова , Първи стъпки към използването на облачните изчисления при цифровизацията на културното наследство и осигуряване на сигурността в дигиталната конверсия и съхранение на информацията	57
Galya Georgieva-Tsaneva, Galina Bogdanova , First Steps to the Use of Cloud Computing in Digitalization of Cultural and Historical Heritage and Security in the Digital Conversion and Storage of Information	57
Донка Колева , Читалища от 19 век – домове за просвещение и национално съзнание, пазители на българските традиции.....	69
Donka Koleva , 19 th Century Community Centres (Chitalishta) – Homes of Enlightenment and National Consciousness, Guardians of Bulgarian Traditions.....	69
Павлина Владева , 30 години клуб по битова култура „Надежда“, Велико Търново	80
Pavlina Vladeva , 30 Years Club in Domestic Culture “Nadezda”, Veliko Tarnovo	80
Евгени Коев , Праисторическа керамика от проучванията в пещерите в района на гр. Велико Търново... 90	90
Evgeni Koev , Prehistoric Ceramics Found During the Research in the Caves in the Veliko Tarnovo Region.....	90
Евгени Коев , Пещерата „Утроба“ и скалният култов комплекс около нея в долното течение на река Осъм, Централна северна България.....	100
Evgeni Koev , The “Utroba” Cave and the Crown Cultural Complex Around It in the Lower Treatment of the Osam River, Central North Bulgaria.....	100
Паскал Пиперков , Идеи за поклоннически културни маршрути в Северен Централен район и в Северозападен район на България.....	116
Paskal Piperkov , Ideas for Cultural Routes for Pilgrimage in the North Central Region and the North West Region of Bulgaria	116
Михаела Кръстева , Предизвикателства в опазването, съхраняването и представянето на културно-историческо наследство.....	126
Mihaela Krasteva , Challenges in Protecting, Preserving and Presenting Cultural and Historical Heritage	126
Жолт Ласло Маркус, Тибор Скалицки, Габор Капоши, Миклош Вереш, Детелин Лучев , Индивидуален туристически аудио пътеводител GUIDE@HAND и приложения за български културни активи	142
Zsolt László Márkus, Tibor Szkaliczki, Gábor Kaposi, Miklós Veres, Detelin Luchev , Individual Travel Audio Guide GUIDE@HAND and Applications for Bulgarian Cultural Assets.....	142

Калина Сотирова-Вълкова, Институционализираното наследство в 21 век. Методология за дигитализация и е-битие..... 155

Kalina Sotirova-Valkova, Institutionalised Heritage in 21 Century. Digitalization Methodology and e-Being 155

Публикации по проект „Модели и концепции на сериозни образователни игри чрез свързани мултимедийни ресурси от военно-историческото наследство“ с номер на договор с фонд „Научни изследвания“ (ФНИ): ДМ 02/3 167

Publications under the Project “Models and Concepts of Serious Educational Games through Related Multimedia Resources of the Military-Historical Heritage” under the Contract Number with the Scientific Research Fund (NSF): DM 02/3 167

Галина Богданова, Николай Ноев, Защита на цифрови ресурси в областта на културното наследство в библиотеки, музеи, архиви и галерии в Северна и Централна България..... 168

Galina Bogdanova, Nikolay Noev, Protection of Digital Resources in the Field of Cultural Heritage in Libraries, Museums, Archives and Galleries in Northern and Central Bulgaria 168

ЧИТАЛИЩА ОТ 19 ВЕК – ДОМОВЕ ЗА ПРОСВЕЩЕНИЕ И НАЦИОНАЛНО СЪЗНАНИЕ, ПАЗИТЕЛИ НА БЪЛГАРСКИТЕ ТРАДИЦИИ

Донка Колева

Народно читалище „Надежда 1869”, Велико Търново, България

19TH CENTURY COMMUNITY CENTRES (CHITALISHTA) – HOMES OF ENLIGHTENMENT AND NATIONAL CONSCIOUSNESS, GUARDIANS OF BULGARIAN TRADITIONS

Donka Koleva

*Community centre „Nadejda 1869”, Veliko Tarnovo, Bulgaria
e-mail: arh_koleva@abv.bg*

Abstract: *The Chitalishta/community centres are those associations of followers which have elevated and kept the national consciousness and have been the source of the freedom-loving spirit of Bulgarians. The Renaissance period is always connected with the historical rebirth of Bulgaria. We know about our master-builders and their work creations, about the symbols, the legends and the stories in which the hope for humankind immortality is intertwined, but we don't know enough about the social and moral life of the people of that time and their perception of truths. Many of those days Bulgarians have dedicated their lives to higher causes inspired by the idea for spiritual development.*

During the Renaissance arise one of the most respected and long-lived cultural institutions in Bulgaria – the community centres – “chitalishta”. They emerge from the middle of 19th century as public organizations, libraries, educational and cultural centres and are real civil communities teaching cult, respect for the national origin, togetherness and unity in the thoughts and deeds. The first data for establishment of community centres in Bulgaria are from 1856 and these are the chitalishta in Svishtov, Lom and Shumen. The library in Svishtov community centre has more than 2000 volumes, in Lom is presented the first Bulgarian theatrical play – the adapted „The Suffering Genoveva” and in Shumen is kept the

oldest and unique bible from 15th century weighing 3 kg. and the first Bulgarian theatrical curtain. The “chitalishta” are the first town centres which ensure equal participation and access to cultural and educational services and stimulating the development of social relationships and forms of interactions, preceding the formation of the Bulgarian nation. The Bulgarians start to organize chitalishta in Macedonia and in Istanbul – the strongest spiritual organization outside the Bulgarian boundaries. They emerge and are recognized as indicators for the national spirit where the consciousness for science is alive and that’s why prof. Marin Drinov calls them “collective centres of the most educated and most active for the progress of the nationality Bulgarian forces”. In 1869 are opened chitalishta in Pleven, Plovdiv, Kazanluk, Stara Zagora, Sliven, Braila, etc.

Their peer is the Kyustendil chitalishte “Bratstvo” and the Tarnovo “Nadejda” - the initiator for its founding being Dimitar Hadji Pavli Ivanov /1847-1913/, heir of an old Tarnovo trade kin. Many documents about the chitalishte have been preserved including its statute and in the library are kept 12 old manuscripts, 231 old printed books, 18 newspaper headlines and 15 magazine titles. The new community centre’s building is opened on 19th October 1886 and there are held the Third, Fourth and Fifth Great National Assemblies. In it, Ferdinand Saxe-Coburg and Gotha pledged oath on 2nd August 1887 as knyaz of Bulgaria and also the Independence of Bulgaria is declared there. Later from the chitalishte scene start the carriers of the unforgettable actors Konstantin Kisi-mov, Dimitar Panov and Elena Stefanova. From here originates the national motto “United we stand strong” which is on the façade of the chitalishte building and the National Assembly building in Sofia.

In its modern history chitalishte “Nadejda 1869” continues to enhance important for the spiritual development of the city events, to be a guardian of the traditions and self-consciousness, to create new cultural spaces, mapping its projection in the future.

Today, 150 years later, the national community centres continue to be sustainable cultural institution with specific mission for preserving and developing the traditional Bulgarian values. Their deep interconnections with the past, the tradi-

tions, educational process, culture, charity and work in support of the community earn trust and their potential to encourage the social change and to strengthen the civil society makes them successful in the challenges of the modern world.

Keywords: History, Community Center

Резюме: Читалищата са онези сдружения от съмишленици, които са повдигали и крепели националното съзнание и са били извор на свободолюбивия дух на българина. Периодът на Възраждането се свързва винаги с историческото прераждане на България. Знаем за старите майстори-дюлгери и за обектите на тяхното творчество, за символите, легендите и историите, в които е вплетена надеждата за безсмъртие на човечеството, но не познаваме достатъчно обществения и нравствения живот на хората от онова време и тяхното виждане за истините. Много от тогавашните българи са посвещавали своя живот на висши каузи, увлечени от идеята за духовно развитие.

През Възраждането възникват едни от най-уважаваните и дълговечни културни институции в България – народните читалища. Те се появяват в средата на 19 век, като обществени организации, читални, просветни и културни средища и са истински граждански общности, възпитаващи култ, почит към родното, задружност и единство в мислите и делата. Първите данни за възникване на читалищата в България са от 1856 година и това са читалищата в Свищов, Лом и Шумен. Читалищната библиотека в Свищов е разполагала с над 2000 тома, в Лом е изнесено първото българско театрално представление - побългарената „Многострадална Геновева“, а в Шумен се пази най-старата уникална библия от 15 век с тегло 3 кг и първата българска театрална завеса. Читалищата са първите градски центрове, които осигуряват равно участие и всеобщ достъп до културно-просветните услуги, стимулират развитието на социалните взаимоотношения и форми на взаимодействия, предшестващи зараждането на българската нация. Българите започват да организират читалища и в Македония, основава се читалище и в Цариград - най-силната духовна организация извън пределите на България. Те въз-

никват и се утвърждават като показател за българщината, там където съзнанието за наука е живо и затова проф. Марин Дринов ги нарича „съсредоточия на най-просветните и най-деятелни за напредъка на народността ни български сили“. През 1869 година са открити читалищата в Плевен, Пловдив, Казанлък, Стара Загора, Сливен, Браила и т.н. Техен връстник е кюстендилското читалище „Братство“ и търновското „Надежда“, чийто инициатор за създаването му е търновецът Димитър хаджи Павли Иванов /1847-1913/, наследник на стар търговски род. Запазени са доста документи за читалището включително и устава му, а в библиотеката 12 броя стари ръкописи, 231 броя старопечатни книги, 18 заглавия на вестници и 15 на списания. Новата читалищна сграда е открита на 19 октомври 1886 година и в нея заседават Третото, Четвъртото и Петото Велико Народно събрание. В нея Фердинанд Сакскобургготски полага клетва като княз на България на 2 август 1887 г. и е обявена независимостта на България. По-късно от сцената на читалището тръгват незабравимите артисти Константин Кисимов, Димитър Панов и Елена Стефанова. Тук се ражда и националният девиз „Съединението прави силата“, който е изписан на фасадата на читалището и на сградата на Народното събрание в София.

В най-новата си история читалище „Надежда 1869“ продължава да надгражда исторически важни за духовното развитие на града събития, да бъде пазител на традиции и самосъзнание, да създава нови културни пространства, очертаващи проекцията си в бъдещето.

Днес, 150 години по-късно народните читалища продължават да са устойчива културна институция със специфична мисия за съхранение и развитие на традиционните български ценности. Дълбоките им взаимовръзки с миналото, традициите, образователния процес, културата, благотворителността и работа в подкрепа на общността печелят доверие, а техният потенциал да насърчават социалната промяна и да укрепват гражданското общество ги прави успешни в предизвикателствата на съвременния свят.

Ключови думи: История, Читалища

Винаги свързваме периода на Възраждането с историческото прераждане на България. Знаем за българските патриоти и революционери, за възрожденските майстори-дюлгери и обектите на тяхното творчество, за символите и легендите, в които е вплетена надеждата за безсмъртие на човечеството, но все още недостатъчно познаваме обществения и нравствения живот на хората по онова време и тяхното проглеждане за истините. Много от българите тогава са посвещавали своя живот на висши каузи и са били увлечени от идеята за духовно развитие.

Българските читалища възникват през Възраждането като сдружения от съмишленици, които са повдигали и крепели националното съзнание, извор са на свободолюбивия дух на българина и просвещението в тях е една уникална за България културно-просветна дейност. Те са едни от най-уважаваните и дълговечни културни институции и затова им е отредено специално място в историята на българското общество. Първите читалища в България се появяват в средата на 19 в. като обществени организации, читални, просветни и културни средища, носещи облика на доброволни организации на гражданите и са истински граждански общности възпитаващи култ, почит към родното, задружност и единство в мислите и делата.

Първите данни за възникване на читалищата са от 1856 г., създадени по инициатива на Емануил Васкидович, Кръстю Пишурка и Сава Доброплодни, съответно в Свищов, където читалищната библиотека разполагала с над 2000 тома книги, в Лом, където е изнесено първото театрално представление в България - побългарената „Многострадална Геновева” и в Шумен, където се пазят старопечатни книги, най-старата, уникална Библия от 15 век с тегло 3 килограма и първата театрална завеса, рисувана от виенски художници.

Читалищата са първите граждански центрове, които осигуряват равно участие и всеобщ достъп до културно-просветните услуги, стимулират развитието на социалните взаимоотношения и форми на взаимодействие, предшествващи зараждането на българската нация. След Свищов, Лом и Шумен читалища започват да организират и българите в Македония. Основава се и читалището в Цариград - най-силната духовна организация извън пределите на България. С усилията на Тодор Икономов и поета Петко Славейков то започва да издава списание „Читалище“, което се превръща в открита демократична трибуна на

патриотичната българска интелигенция. Цариградското читалище и неговото списание имат изключителни заслуги за бързото увеличаване на читалищата в страната. Ако за времето от 1856 до 1869 г. читалищата в България наброявали 30, то от 1869 г. до Освобождението броят им надхвърлил 130. През 1869 г. са открити читалищата в Плевен, Пловдив, Казанлък, Стара Загора, Сливен, Ямбол, Браила и др. Техен връстник е кюстендилското читалище „Братство“ и търновското „Надежда“. Те възникват и се утвърждават като показател за българщината там, където съзнанието за българската наука е живо. Затова професор Марин Дринов нарича читалищата „съсредоточия на най-просветените и най-деятелни за напредъкът на народността ни български сили“.

Преглеждайки архивните документи ме поразиха имената дадени на читалищата като: „Постоянство“ в Лом, „Общий труд“ /по-късно „Развитие-1869“/ в Дряново, „Зора“ в Русе, читалище „Виделина“ в Панагюрище, „Напредък“-Враца, „Надежда“ в Търново, „Братска любов“ в Букурещ. Тези наименования не са случайни и носят духа и връзките с най-важните морални и нравствени норми. Читалищата през този период са откривани от изявени будители, просветители, които получавали своето образование в чужбина или работели там и вероятно са попадали под влиянието на ширещите се принципи и идеи на просвещението в Европа. Част от тях са и известни членове на Българския революционен комитет като: Ангел Кънчев, Любен Каравелов, Петко Славейков, Евлоги Георгиев, Васил Друмев, Димитър Павлиев Иванов, Георги Раковски, Захари Стоянов, Никола Обретенов, Велко Абаджиев, Пенчо Черковски.

В 1860 г., в Македония, в Битоля е открито читалище „Съгласие“, в което има „български вестници и от други разни езици, така и една книгохранителница от български книги“. Основани са също читалищата в Прилеп „Надежда“-1867, във Велес и навсякъде, където българската народност била жива и активна.

През 1861 г. българската революционна емиграция начело с Георги Сава Раковски основава в Букурещ българското читалище „Братска любов“. Революционерът веднага подарява 100 екземпляра от своята книга „Горски пътник“ като основа за читалищната библиотека.

През 1869 г. в гр. Браила - Румъния, в къщата на Варвара хаджи Велева, е основано Българското книжовно дружество, прераснало по-

късно в Българска академия на науките. Сред основателите му са отново видни, просветени български патриоти като Любен Каравелов, Христо Ботев и Васил Левски. Това дружество е израз на стремежа на българите да преодолеят причинената от многовековното чуждо владичество икономическа и културна изостаналост и да извоюват националното си освобождение. Според устава негова основна цел е „да разпространява всеобщото просвещение у българския народ и да му показва пътя към неговото веществено обогатяване”. Това става основната цел и задача и в уставите на българските читалища.

Специално внимание заслужава читалище „Зора“ в гр. Русе, което официално е открито през 1866 г. по инициатива на Драган Цанков, учител и общественик. Името „Зора“ (пробуждане, нов ден) говори за основата му цел - просветление чрез просвета и култура, възможност за самообразование. Първоначално читалището се помещава в къщата на Ангел Глаголиза, но е премествано няколко пъти. Пред обществеността дейността на читалището е била просветна, където младежите се събирали да четат вестници, религиозни, исторически и революционни книги на български език. По това време Иван Ведър се завръща от Цариград и се сприятелява с Ангел Кънчев, Захари Стоянов, Тома Кърджиев и Никола Обретенов. Благодарение на него бъдещият автор на „Записки по българските въстания” овладява четмото и писмото и става помощник-библиотекар в русенското читалище. В архива на гр.Русе се пази машинописен препис от устава на читалището, а в запазените документи се казва, че печатът на „Зора“ е кръгъл и с надпис „Българско читалище Зора в Русе”. Достигналият негов отпечатък от 31 януари 1870 г. е с надпис: „Българско народно читалище Русчук 1869-1870” и символа „братски стиснати ръце”, който символ има и в печата на читалището в с.Воден, община Болярово, Ямболско от 1907 г.

Подобна е историята на повечето читалища в България от това време: първото българско читалище в Свищов „Еленка и Кирил Д. Аврамови“ (1856г.), в Лом „Постоянство” (1856г.), в Шумен „Добри Войников”, в Търново „Надежда“ (1869г.), във Враца „Напредък” (1869г.), в Бяла Черква „Бачо Киро”(1869г.).

Читалище „Братство” е най-старата културна институция в Кюстендилски регион, която дала началото на библиотеката, театъра и историческия музей в града преди повече от 139 години. Тогава неизвес-

тен калиграф е записал в първия устав на читалището впечатляващ девиз „Богатството е смертно, добродетелта – безсмертна“.

Читалище „Виделина“ възниква в Панагюрище в далечната 1865 г. Наречено е Виделина, защото в мрака на онова време, когато българската държава не съществува, енергията на утринното зазоряване носи силата и повика за раздяла със силите на тъмнината. Основателите на „Виделина“ са свързали читалищната и революционната дейност и са били в първите редици на бунта. Павел Бобеков е избран не само за председател на читалището, а и за Председател на Привременното правителство. Членове са и другите читалищни деятели като Найдено Дринов, Искро Мачев, Симеон Хаджикирилов, Петър Щърбанов, Филип Щърбанов, Марин Шишков. Така читалището изиграва важна роля в развитието на българската национална революция.

Първото читалище „Напредък“ във Враца е основано в началото на 1869 г. от градските първенци и учители. За цел на откриването му е изтъкната ползата от място, където възрастните могат да се събират да четат книги и вестници, да разменят мисли по всички въпроси, които са във връзка с образованието и усъвършенстването на гражданите за постигане на единомислие и единоедействие във всичко, което се отнася до българския народ. Тайната цел е подготовката за революция. През 1871 г. то се преустройва, главно по инициатива на Николчо Кръстенияков, който налага европеизирането и политизирането му по образец на литературните общества от 19 век. Читалището е отворено и за турци по времето на френско-пруската война. Събранията в кафенето служат за бистрене на политика, описания на боевете и за популяризиране подвизите на Мак Махон.

Народно читалище "Надежда" във Велико Търново е основано на 8 юни 1869 г. Неговото име се свързва с една от великите морални сили осигуряващи успеха и надеждата за Вечен живот. Пряк инициатор за създаването му е търновецът-търговец Димитър хаджи Павли Иванов /1847-1913/, наследник на голям, стар търновски род. Димитър Иванов завършва класното училище в Търново, след което продължава образование си на о.Халки, до Цариград, а след това Търговска академия в Швейцария. Като проспериращ търговец води активен живот в Цариград, Търново, Букурещ.

В Цариград младият търговец се отдава на обществено-просветна дейност. Става един от основателите на читалището в Ца-

риград, на което е председател и касиер (1866г.). Участва активно в дейността на Македонската дружина в турската столица, която първа започва да открива и поддържа български училища в Македония. Застава начело на благотворително братство „Просвещение“ („Промисление“) в Цариград през 1872 и 1873 г., чиято официална цел е била да организира населените с българи места и да се грижи за тяхното просветно издигане. Помага за създаването на библиотека, открива неделно училище, изнася сказки, организира театрални представления. Запазен е отчетът от годишното събрание на братството от 13 октомври 1873 г., от който се виждат подбудите му да основе през 1869 г. читалище „Надежда“ в Търново. Докато пребивава в Румъния се включва като член на революционната емиграция и заедно с Филип Тотю участва в Сръбско-турска война през 1876 г. Преди това е активен последовател на Христо Ботев в кръга на вестник „Нова България“.

Запазени са доста документи за читалището включително и устава му. В архива, в Протокол №1 е записано: „В годината 1869 на 8 юния, събрахме се в общата стая при църквата „Свети Никола“ за да турим в действие мисълта си за съставяне на едно читалище в града ни. Събранието се отвори с едно кратко словце, произнесено от г-на Д. П. Иванова, което обемаше целта и ползата, която принасят читалищата, тяхното появяване и разпространение в отечеството ни, плодът, който са принесли от части на народа ни, пречките, които се явяват в началото на таквиз общополезни предприятия и за да се увенчае с успех всяко общо дело се изисква съгласие и братска любов, защото без тях нищо не става“.

Отпечатаният Устав на читалище „Надежда“ в Търново и Правилник за дейността му са приети на 22 юни 1869 г. През същата година е решено да се открие неделно училище, където „да се учат да четат и смятат калфите и чираците“. По това време читалището е в тесни връзки с цариградското читалище, води активна библиотечна и просветителска дейност, събира народни умотворения и е средище на училищата и читалищата в окръга. На заседанията на 15 август и 6 септември 1870 г. е подготвена и одобрена „Привременна наредба“. През пролетта на следващата година турската власт забранява неговата дейност уплашена от нарастващо му патриотично влияние. Неофициално обаче то не спира, а само е преместено сборното място от храма „Свети Никола“ в дома на Христо х. Недялков. Библиотеката също

продължава да работи макар, че вече ги няма големите публични изяви. От тази библиотека, днес са запазени 12 броя стари ръкописи, 231 броя старопечатни книги, 18 заглавия на вестници и 15 на списания до Освобождението. Най-интересни са Служебен миней (месечник), обнародван във Венеция - 1588 г., Октоихъ, т.е Осмогласникъ, Москва - 1764 г., Скитски азбучен Патерник, Супрасъл – 1791 г., Гръцки тълковен речник 1809-12 г. Върху някои от старите книги е поставен първоначалния читалищен печат, чиито отпечатък е овал от лаврови клонки и символа „братски стиснати ръце“ с надпис в средата: „Българско читалище Надежда Търново“.

След Освобождението, на 16 декември 1879 г., духовното средище в старата българска столица отново отваря врати. Новата читалищна сграда е открита на 19 октомври 1886 година, като в нея заседават Третото, Четвъртото и Петото Велико Народно събрание. В нея Фердинанд Сакскобургготски полага клетва като княз на България на 2 август 1887 г. и е обявена независимостта на България.

По-късно от сцената на читалище “Надежда” тръгват незабравимите артисти Константин Кисимов, Димитър Панов и Елена Стефанова. Тук се ражда и националният девиз „Съединението прави силата“, който е изписан на фасадата на читалището и на сградата на Народното събрание в София.

Още много може да се говори за читалищата през българското Възраждане, защото са наситени с история. Те са активни, изпреварват времето и събитията, дават свобода и полет на духа, свобода да общуваш, свобода да говориш и изиграват жизненоважната си роля и заслуга да останат в историята с нужното им признание. Те са явление, което показва прозорливостта на българския народ и историческата полезност от прилагане на общочовешките нравствени норми и принципи. Според думите на Войников те са важни центрове за „просветителски идеи за света и за човека“ и са онази ярка диря на духа, за която Цветан Минков възкликва: „Читалище е уникум в цялата история на европейската култура, която не познава подобна форма на народопросвета“.

Нашите предци - будните българи в онези бурни времена бързо достигат до убеждението, че на народа му е нужно просветление и създават уникални домове на свободния дух - читалищата. И както се вижда, още в уставите на първите читалища са положени основните и

структуроопределящите фундаменти на човешката идея за духовно развитие, показващи държавническо мислене в тази мрачна епоха за българската държава. Читалищните учредители разсъждават отговорно, защото това е общонародно дело и дело на всички, в което участват бедни и богати, учени и неграмотни. Читалищните деятели са и борци за възстановяване на българската държавност, вярващи, че читалищната идея е безсмъртна, както е безсмъртна идеята за България. Смели са думите на великия стратег Георги Раковски, който изтъква нуждата от една „обществена къща“, в която хората да държат „своите събрания и да няма място за ограничени хора“ и заключава: „Трябва да имаш светлина вътре в себе си и да си готов да я раздаваш“.

Днес, 150 години по-късно народните читалища продължават да са устойчива културна институция със специфична мисия за съхранение и развитие на традиционните български ценности. Дълбоките им взаимовръзки с миналото, традициите, образователния процес, културата, благотворителността и работа в подкрепа на общността печелят доверие, а техният потенциал да насърчават социалната промяна и да укрепват гражданското общество ги прави успешни в предизвикателствата на съвременния свят.

*Арх. Донка Колева
Председател на Народно читалище „Надежда 1869”, Велико
Търново, България*

*Architect Donka Koleva
President of National Community Center „Nadejda 1869”, Veliko
Tarnovo, Bulgaria
e-mail: arh_koleva@abv.bg*

<i>Научна поредица</i>	<i>Science series</i>
<i>Културно-историческо наследство:</i>	<i>Cultural and Historical Heritage:</i>
<i>опазване, представяне,</i>	<i>Preservation, Presentation,</i>
<i>дигитализация</i>	<i>Digitalization</i>
<i>Том 4, брой 1, 2018</i>	<i>Volume 4, Issue 1, 2018</i>

<i>Редактори</i>	<i>Editors</i>
<i>Петко Ст. Петков</i>	<i>Petko St. Petkov</i>
<i>Галина Богданова</i>	<i>Galina Bogdanova</i>

<i>Институт по математика и</i>	<i>Institute of Mathematics and</i>
<i>информатика, БАН</i>	<i>Informatics, BAS</i>

<i>РНБ „П. Р. Славейков”</i>	<i>RPL “P. R. Slaveykov”</i>
<i>Велико Търново, България</i>	<i>Veliko Tarnovo, Bulgaria</i>

ISSN: 2367-8038
Web: <http://www.math.bas.bg/vt/kin/>